

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-МІСТОБУДІВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК КВАРТАЛУ В ІСТОРИЧНОМУ АРЕАЛІ МІСТА ДНІПРО, ОБМЕЖЕНОГО ВУЛИЦЯМИ КОЦЮБІНСЬКОГО, УСПЕНСЬКА ПЛОЩА, ПАВЛА НІРІНБЕРГА, ЛАМАНА

Автор – Познякова Катерина, студ. гр. АРХ-19-4мн

Наукові керівники – канд. арх., доц., зав. каф. Харлан О. В., ст. викл. Куницька Я. С.,
кафедра дизайну та реконструкції архітектурного середовища
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Дніпро – місто, яке внесено до Переліку історичних населених місць України. Завдяки розробленим матеріалам під назвою «Проект комплексних зон охорони м. Дніпропетровська. 1992 р.» на схемі «Ландшафт, планування, забудова, археологія» з'явилася зона охорони археологічного культурного шару в центральній частині міста, яка вперше, хоча доволі схематично вказувала на місце розташування козацької слободи Половиці [1]. Археологічний культурний шар виникає у наслідок діяльності людини і відрізняється порушенням стратиграфії (коли геологічні нашарування перемішані з залишками матеріальної культури). В цих зонах будівельні і земляні роботи, посадка дерев дозволяються лише після погодження з державними органами охорони культурної спадщини і при обов'язковому нагляді фахівця-археолога. Нажаль, на той час містобудівна спадщина Дніпропетровщини Козацької доби майже не була засобом наукових досліджень, тому, навіть після появи в містобудівній документації Дніпропетровська, зона охорони археологічного культурного шару існувала лише на аркуші. Не дивлячись на існування цієї «приблизної» охоронної зони в центральній частині міста археологічні дослідження на вказаній території не проводилися до 2004 року. З матеріалів останніх історико-архітектурних опорних планів міста для «зручності» будівництва зону охоронюваного археологічного шару взагалі було прибрано.

Завдяки комп'ютерним технологіям і сучасним програмам з використанням історичних джерел XVIII–XIX ст. на сьогодні є можливість з високим відсотком достовірності локалізувати місце розташування найдавнішого поселення на теренах низинної частини Дніпра і повернути історичному місту важливу і актуальну Дніпровську зону охоронюваного археологічного шару, в контексті вивчення ранніх етапів виникнення і розвитку слободи Половиці і міста Катеринослава II [2].

Слобода Половиця, яка довгий час існувала на теренах низинної частини міста Дніпро відіграла суттєву роль в історико-містобудівному процесі Катеринослава. Завдяки останнім дослідженням відомо, що її існування закарбоване в планувальній структурі центрального міського району, однак, в сучасній свідомості мешканців міста, в архітектурному міському середовищі Дніпра зневільовано. Тож, усвідомивши всю цінність історичних теренів давнього поселення, важливо зберегти пам'ять про неї в сучасному середовищі міста, слід вивчати територію колишньої Половиці не лише на папері а й у міському просторі, популяризуючи, досліджуючи та зберігаючи пам'ять у формі нагадування про неї в ареалі її колишнього розташування.

З другої половини XX століття міські квартали (на теренах яких колись знаходилась козацька слобода) потрапили в зону масштабного зростання будівельних робіт. Останнім часом масштаби знищення археологічного культурного шару в центральній частині міста в межах історичного ареалу змушують замислитися тих хто розуміється на історії міста і важливості міської археології. Швидко забудовуються величезні площі в десятки гектарів, на місцях будівництва та господарського освоєння території не проводиться охоронних рятівних археологічних заходів.

На основі досліджень О. В. Харлана актуальним на сьогодні є корегування історико-архітектурного опорного плану в розділі зони охоронюваного археологічного шару в межах історичного ареалу №1. На основному кресленнику та в текстовій частині має з'явитися зона охоронюваного археологічного культурного шару на теренах колишньої слободи Половиці з уточненими межами та відповідними режимами використання.

Міський квартал обмежений вулицями Коцюбинського, Павла Нірінберга, Ламаною і Успенською площею розташовується в пропонуваній зоні. Відомо, що наприкінці 1840–1850-х рр., продовжувалася формуватись планувальна структура Успенської площі, окреслювалися контури міської квартальної сітки [3]. Аналіз архівних даних доводить що на території вищезгаданого кварталу в 1770-х рр. розміщувалися 5 садиб Половиці з 14 спорудами. В період 1786-1787 рр. виникли трасувальні напрямки сучасних вулиць Ламана і П.Нірінберга. На перехресті вул. Коцюбинського і Ламаної в той же час існувала давня площа, видовжена повз трасу вул. Коцюбинського у напрямку до річкового берега. Поступово утворювалася південна межа кварталу – пл. Успенська. Вже під час перепланування і влаштування регулярної планувальної схеми Катеринослава було вирівняно напрямком сучасної вул. Коцюбинського. Раніше, в середній частині території кварталу існувала глибока канава, що обмежувала розвиток забудови в цій частині кварталу. До сьогодні на теренах кварталу ще прочитується парцеляційна сітка. В межах кварталу нараховується близько 25 історичних будівель XIX – поч. XX ст., які розташовуються як на червоних лініях забудови так і в середині кварталу.

Будівельні проекти що на сьогодні виконуються на теренах даного кварталу, ніяким чином не враховують історико-археологічну цінність території, пропонуючи нові павільйони для торгівлі. Наша праця має за мету вказати на особливість даного місця, важливої з культурно-освітньої і архітектурно-містобудівної точок зору. Тільки численні археологічні пошуки могли б дозволити поступово відтворити складну картину історичного виникнення міської території XVII–XVIII ст., простежувати раніше невідомі архітектурні деталі вцілілих і не збережених будівель.

Доцільним вважаємо розпочати багаторічний архітектурно-археологічний проект «Пізнання козацької Половиці», призначений для студентів та молоді, що бажають прийняти участь в архітектурно-археологічних дослідженнях Дніпра. Результати слід висвітлювати в ЗМІ, на конференціях, в друкованих виданнях. Колекція предметів, виявлених і зібраних на розкопках у центрі Дніпра, може лягти в основу музею міської археології, який ми пропонуємо розмістити у вищезгаданому кварталі. Для цього продовжуємо роботу над дипломним проектом за вказаною темою.

Список використаних джерел

6. Харлан О. В. Містобудівні й архітектурні особливості слободи Половиці. *Пам'ятки України : науковий альманах*. Річник X. № 1. 2009. С. 10–16.
7. Харлан О. В. Половиця : в епіцентрі сучасного міста. Рекомендаційний бібліографічний покажчик. Дніпро: ДОУНБ, 2019. С. 20.
8. Харлан О. Аналіз планувальної структури міста Дніпра в контексті історико-містобудівних досліджень 2018 року. *Січеславщина : краєзнавчий альманах*. Дніпро : ДОУНБ, 2018. Вип. 8. С. 120–153.